

NASLOV ORIGINALA:
Raymond A. Moody Jr., M.D.
Life After Life

Copyright © 1975, 2001 by Raymond A. Moody, Jr., M.D.
All rights reserved.
Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2020

ZA IZDAVAČA:
Marko Sabovljević

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Marina Sabovljević

UREDNIK IZDANJA:
Milica Simić

PREVOD:
Mirjana Kefer

LEKTURA I KOREKTURA:
Maja Banjac Kesić

DIZAJN KORICE:
Siniša Subotić

ŠTAMPA:
Alpha print, Zemun

TIRAŽ:
1000

IZDAVAČ:
Publik praktikum
Dobrovoljačka 10/I, Zemun
office@publikpraktikum.rs
011/4202 544; 011/4202 545

Sva prava su zadržana. Nijedan deo ove knjige ne
sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili
bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim,
uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji
sistem za skladištenje i pretraživanje informacija,
bez pismenog odobrenja izdavača.

REJMOND A. MUDI

ŽIVOT
POSLE
ŽIVOTA

HARMONIIJA

*Džordžu Ričiju, doktoru medicine,
a preko njega i onom koga je predložio.*

SADRŽAJ

Predgovor: Iben Aleksander, doktor medicine	9
Uvod	13
1. FENOMEN SMRTI	15
2. ISKUSTVO UMIRANJA.....	21
Neopisivost.....	23
Slušajući vesti	24
Osećanje mira i tišine	25
Buka	26
Mračni tunel.....	27
Izvan tela.....	29
Susret sa drugima	42
Biće svetlosti	44
Pregled.....	48
Granica ili ograničenje	54
Povratak	56
Saopštavanje drugima	61
Kako to utiče na život.....	64
Nova viđenja smrti.....	67
Potvrda	70
3. PARALELE	76
<i>Biblija</i>	76
Platon.....	79
<i>Tibetanska knjiga mrtvih</i>	82
Emanuel Svedenborg	83
4. PITANJA.....	87
5. OBJAŠNJENJA.....	99
Natprirodna objašnjenja	99

Prirodna (naučna) objašnjenja.....	100
Psihološka objašnjenja.....	107
6. UTISCI	113
Pogovor	116
Zahvalnice.....	119

PREDGOVOR

RASPRAVA O UMU I TELU je neprekidna diskusija o odnosu fizičkog sveta i našeg mentalnog iskustva o njemu. Šta je svest? Šta je materija? Kako um i materija komuniciraju? Da li je jedno od njih osnovno a drugo se razvija iz njega, ili funkcionišu paralelno? Ova rasprava je u samom središtu nauke, filozofije i teologije – zapravo, u samom središtu naših najosnovnijih pitanja o celokupnom postojanju. U svetlosti toga, možda ne predstavlja iznenađenje što ta rasprava ne jenjava preko dve i po hiljade godina. Iznenađuje samo to koliko je mali napredak učinjen tokom više od sto pokoljenja ljudskih bića.

Ali čovečanstvo je na ivici radikalnog pomaka kada je reč o ovom ćorsokaku, pomaka koji će konačno dovesti do značajnog napretka u razumevanju prirode celokupnog postojanja, toliko nejasnog u ovoj nekoliko milenijuma staroj raspravi. Kada budući istoričari budu beležili priču o nastojanjima čovečanstva da shvati svoje mesto u vaseljeni, oni će presudni zaokret videti u knjizi *Život posle života* koju je napisao dr Rejmond Mudi 1975. godine.

U ovom radu prekretnici, dr Mudi usredsredio je svoj pronikljivi filozofski i naučni um na neobična iskustva o kojima ga je izvestilo otprilike stotinak pacijenata koji su se vratili sa ivice smrti da ispričaju svoju priču. Iznenadile su ga sličnosti njihovih iskustava. Uprkos širokom spektru sistema verovanja pacijenata, različitim medicinskim situacijama i kulturnom poreklu, kroz njihova sećanja provlačile su se zajedničke karakteristike koje su ga ubedile da je u pitanju tema koju vredi naučno istražiti – i koja će moći da izdrži naučno istraživanje. Popularizovao je izraz „iskustvo bliske smrti” (IBS) i nastavio da ističe da su o tim istim iskustvima ljudi širom sveta počeli da izveštavaju još pre nekoliko stotina hiljada godina.

Pošto je obazriv i promišljen naučnik, dr Mudi je zadržao oprezan ali fleksibilan skepticizam u vezi sa tim šta ta iskustva nagoveštavaju o našem postojanju, a posebno o pitanju nad pitanjima: „Da li duša preživi telesnu smrt?” Prošle su decenije pre nego što je prihvatio mogućnost da takvi izveštaji zapravo mogu obezbediti bilo kakav „dokaz” o životu posle smrti. On je pravi skeptik u duši.

Dok knjiga *Život posle života* nije pružila medicinskim profesionalcima kontekst za iskustva bliske smrti, pacijentima koji bi podelili takve priče sa drugima skoro uvek su govorili da su to „trikovi umirućeg mozga”, halucinacije izazvane lekovima ili nedostatkom kiseonika ili, najgore od svega, mentalnom bolešću koja je posledica njihovog medicinskog stanja. Nije čudo što su se pacijenti ustručavali da sa nekim podelite te bizarne priče! Mnogi lekari još rade na tome, ali ima i onih koji su otvorili svoj um za veličanstvene mogućnosti. Lično znam mnoge lekare i medicinske sestre čiji su pacijenti prošli kroz IBS i koji su, zahvaljujući svojim proučavanjima direktnih rezultata istraživanja koje je pokrenuo pionirski rad dr Mudija, bili u stanju da im pruže odgovarajuće savete i negu.

Velika većina ljudskih kultura je tokom desetina milenijuma smatrala smrt prirodnim delom života i unosila je svoje razumevanje smrti u sveobuhvatni pogled na svet. Ali sa usponom naučnog materijalizma u dvadesetom veku, moderna zapadna kultura napustila je taj kombinovani prikaz, na svoju štetu. Naučni materijalizam je smislio da postoji samo fizička materija, i da je svest iluzija koja zavisi od rada mozga i tela. U devetnaestom veku je većina ljudi umirala kod kuće, okružena porodicom. Brzi prelazak na bolničku negu početkom dvadesetog veka doveo je do dramatičnog porasta broja pacijenata koji su umirali u bolnicama, čijem prelasku je prisustvovala samo nekolicina medicinskih radnika (koji su često udaljavali voljene u želji da ih poštede samog trenutka umiranja).

Kada je lečenje napredovalo zahvaljujući antibioticima, X-zracima i transfuzijama, i bolnice postale centri za istraživanja i efikasne medicinske intervencije, medicinske radnike sve je više mučio osećaj neuspeha kada se njihovi pacijenti ne bi oporavili. Smrt više nije bila uobičajen, prirodni ishod bolesti, već prezira vredan neprijatelj koga treba sakriti od pogleda i o kome ne treba razgovarati. Definitivno je postala neprirodna.

U drugoj polovini dvadesetog veka, ova napredovanja u lečenju takođe su dovela do primene iracionalnih i prekomerno skupih intervencija da se produži život, što je zahtevalo sve neumerenija

ulaganja u zdravstvenu negu. Primarna žrtva ove agresivne intervencije bilo je dostojanstvo pacijenata na umoru.

Knjiga *Život posle života* dr Mudija predstavljala je presudni faktor koji je pokrenuo masovno ispravljanje ove neravnoteže u shvaćanju smrti u našoj kulturi, kao i shvaćanja kako treba proživeti život. Tu spada i saznanje da nemamo čega da se plašimo u vezi sa fizičkom smrću tela, jer to nije i kraj duše ili veze duše sa voljenim srodnim dušama. Zapravo, dr Mudi je ponovo otkrio „psihomanteum“¹, sobu sa ogledalom koja se koristila za komunikaciju sa duhovnim kraljevstvom, koji vodi poreklo iz drevne Grčke, i uveo ga je u moderno doba. Ovaj izum obezbeđuje terapeutsko sredstvo za sticanje uvida i uviđanje povezanosti sa voljenima koji su preminuli.

Dr Mudi je sa neumornim entuzijazmom radio na dubljem razumevanju onoga čemu nas ta iskustva uče. Bezgranična energija i mudrost koje je ispoljio u ovom poduhvatu doveli su do objavljivanja četrnaest knjiga čiji je cilj da pomognu ovom svetu da postigne dublje razumevanje. Jedan od njegovih najvećih dodatnih doprinosa bio je opis zajedničkih iskustava umiranja, u kojima duša osobe koja stoji pored kreveta umirućeg pacijenta biva odvučena na fantastično putovanje sa dušom koja odlazi, i u pojedinim slučajevima čak prisustvuje pregledu celokupnog života umirućeg pre nego što se vrati u zemaljsko kraljevstvo.

Čuo sam takve iskaze od ljudi koji su prisustvovali mojim prezentacijama (skoro uvek su počinjali sa: „Nikome nikada to nisam rekao, ali...“), ali nisam shvatao o čemu je reč dok nisam pročitao knjigu dr Mudija *Prikazi večnosti (Glimpses of eternity)*, koju je objavio sa Polom Perijem 2010. godine. I ovog puta, dr Mudi ne samo da je otkrio novo ustrojstvo u gomili ličnih svedočenja već je pronašao mesto za njih u nastajanju taksonomije ne-lokalne svesti. Pošto se ta zajednička iskustva smrti dešavaju normalnim, zdravim ljudima, ona predstavljaju moćan dokaz da iskustva bliske smrti – kao što su jaka svetlost, tunel, viđenje voljenih koji su preminuli, susret sa božanskim bićima – nisu psihopatološke greške umirućeg mozga. Štaviše, kao što je dr Mudi otkrio, to nisu retka iskustva!

Ovaj revolucionarni rad doveo je do projekta Zajednički prela-zak u Santa Barbari, u Kaliforniji, čija je misija da obučiti medicinske

1 U parapsihologiji i spiritualizmu, psihomanteum je mala, ograđena oblast sa udobnom stolicom, prigušenim osvetljenjem i ogledalom postavljenim pod uglom tako da ne odražava ništa osim tame namenjene komunikaciji sa duhovima mrtvih. (Prim. prev.)

radnike, radnike u domovima za nemoćne i zainteresovane članove porodice kako da prepoznaju trenutak prelaska i kako eventualno da učestvuju u prelasku zajedno sa osobama na umoru.

Rad dr Mudija nadahnuo je veliki broj potencijalnih transformacija u našoj kulturi, uključujući sledeće, mada ne samo njih: savremenu praksu učenja tibetanskog sna koji podstiče praktičare da ostanu svesni dok sanjaju kako bi ostali svesni tokom procesa umiranja; bolje prihvatanje voljenih koji aktivno planiraju komunikaciju posle smrti putem unapred dogovorenih šifri ili signala; ljude koji su bolje usaglašeni za prepoznavanje srodnih duša iz prethodnih inkarnacija i zajedničko planiranje budućih inkarnacija; i domove za nemoćne koji slede model centara za rađanje koji neguju osećaj pustolovine, radosti i slavlja oko tranzicije duše.

Negovanjem daleko većeg osećaja ko mi stvarno jesmo i o čemu je zapravo reč u ovom postojanju, možemo bogatije proživeti svoj život, učeći šta je ljubav i predajući o ljubavi, saosećanju i opraštanju, jer mi smo ovde da bismo ih ponovo otkrili. Ova promena paradigme u pogledima na smrt apsolutno je ključna u našem razumevanju najosnovnijih koncepata vezanih za život i celokupno postojanje.

Iskustva bliske smrti su „vrh ledenog brega” u novim shvatanjima naučne zajednice koja smatra da fizički mozak ne stvara svest i da je svest večna. Održiviji naučni model jeste da mozak služi kao redukcioni ventil ili filter koji ograničava svest na kapanje (to jest, našu svest o sebi i svetu oko nas), što je svakodnevni slučaj kod većine ljudskih bića.

Što naučnici više proučavaju mozak, to više uviđaju duboke nagaoveštaje najdubljeg pitanja u ljudskoj misli, poznatog u naučnim i filozofskim krugovima kao „težak problem svesti”. Ukratko, ovo pitanje odnosi se na to kako fizička materija mozga dovodi do transcendentnih, subjektivnih iskustava ljudske svesti. Tek treba da stignemo do šireg konsenzusa razumevanja, i ja, poput dr Mudija, mislim da je to zbog toga što je premisa pitanja kako mozak stvara svest u osnovi neispravna. Svest je osnovna – ona je primarna u našoj vasedljeni. Iskustva bliske smrti uče nas da duša preživljava fizičku smrt.

Ova sveža perspektiva drevne rasprave o umu i telu unapredila je naše naučno mišljenje o prirodi svesti, zapravo celokupnog postojanja. Zahvaljujući dr Mudiju, čovečanstvo nikada neće biti isto.

*Iben Aleksander, doktor medicine
Šarlotvil, Virdžinija
13. oktobar 2014.*

UVOD

POŠTO JE OVU KNJIGU NAPISALO ljudsko biće, prirodno je da ona od-slikava okolinu, mišljenja i predrasude njenog autora. Iako sam se trudio da budem što objektivniji i iskreniji, izvesne činjenice o meni mogle bi da budu od koristi prilikom procenjivanja nekih za-panjujućih tvrdnji iznetih u onome što sledi.

Kao prvo, nikada nisam bio na ivici smrti, tako da ne govorim o iskustvima koja sam lično imao. Isto tako ne mogu reći da sam potpuno objektivan što se toga tiče, jer sam se emocionalno uneo u ovaj projekat. Slušajući toliko ljudi kako iznose neverovatna is-kustva o kojima je reč u ovoj knjizi, gotovo da sam i sâm počeo da osećam kako sam ih proživeo. Mogu samo da se nadam da taj stav nije ugrozio racionalnost i ravnotežu mog pristupa.

Drugo, pišem kao osoba koja nije detaljno upoznata sa nepre-glednom literaturom o paranormalnim i okultnim fenomenima. Ne kažem to da bih je potcenio, i ubeđen sam da bi šire poznavanje iste moglo poboljšati moje razumevanje događaja koje sam prouča-vao. Zapravo, nameravam pažljivije da pogledam neke od tih spisa i utvrdim u kojoj meri istraživanja drugih potvrđuju moje zaključke.

Treće, potrebno je da kažem nekoliko reči i o svom religijskom odgoju. Moja porodica pripadala je prezbiterijanskoj crkvi, ali moji roditelji nikada nisu pokušali da nametnu svoja religijska verovanja ili koncepte svojoj deci. Uglavnom su pokušavali, dok sam odrastao, da podstaknu svako interesovanje do kog sam sam došao i davali su mi prilike da ga sledim. Tako da, za mene, „religija” nije predsta-vljala niz fiksnih doktrina kada sam odrastao, već pre brigu za du-hovne i verske doktrine, učenja i pitanja. Verujem da sve velike re-ligije imaju da nam saopšte veliki broj istina, i verujem da niko od nas nema sve odgovore na duboke i osnovne istine kojima se bavi religija. U organizacionom pogledu, pripadam metodističkoj crkvi.

Četvrto, moja akademska i profesionalna pozadina je nešto drugačija – neki bi rekli rascepljena. Išao sam na postdiplomske studije filozofije na Univerzitetu Virdžinija i doktorirao iz tog predmeta 1969. godine. Oblasti filozofije za koje se posebno zanimam su etika, logika i filozofija jezika. Pošto sam tri godine predavao filozofiju na Univerzitetu u istočnoj Severnoj Karolini, odlučio sam da upišem Medicinski fakultet i nameravam da postanem psihijatar i predajem filozofiju medicine na medicinskom fakultetu. Sva ta interesovanja i iskustva pomogla su mi da oblikujem pristup u ovoj studiji.

Nadam se da će ova knjiga skrenuti pažnju na fenomen koji je istovremeno i veoma rasprostranjen i veoma dobro skriven, i da će istovremeno pomoći da javnost zauzme prijemčiviji stav prema njoj. Duboko sam uveren da je ovaj fenomen veoma značajan, ne samo za mnoga akademska i praktična polja – posebno psihologiju, psihijatriju, medicinu, filozofiju, teologiju i sveštenu službu – već i za način na koji svakodnevno živimo.

Dozvolite mi da na samom početku kažem da, na osnovu onoga što ću mnogo kasnije objasniti, ne želim da dokažem kako postoji život posle smrti. Niti da mislim da je to trenutno moguće „dokazati”. Delimično iz tog razloga, izbegavao sam da koristim prava imena i zakamuflirao sam prepoznatljive pojedinosti u pričama, ne menjajući njihov sadržaj. To je bilo neophodno, i radi zaštite privatnosti dotičnih pojedinaca i, u mnogim slučajevima, kako bih dobio dozvolu da objavim iskustvo koje mi je ispričano.

Biće mnogo onih koji će smatrati da su tvrdnje iznete u ovoj knjizi neverovatne i čija će prva reakcija biti da ih istog časa odbace. Nemam nameru da krivim bilo koga ko se nađe u ovoj kategoriji; i sâm bih isto tako reagovao pre samo nekoliko godina. Ne tražim da bilo ko prihvati sadržaj ove knjige i poveruje u njega samo zato što sam je ja napisao. Kao logičar koji odbacuje put ka uverenju koje nastaje nelegitimnim apelima autoriteta, izričito tražim da to niko ne učini. Samo tražim da se svako ko ne poveruje u ono što ovde bude pročitao i sâm malo raspita. Već izvesno vreme stalno iznova pozivam na to. Među onima koji su sadržaj ove knjige prihvatili, bilo je mnogo onih koji su, iako su u početku bili skeptični, počeli da dele moju zbunjenost u vezi sa ovim događajima.

S druge strane, nema sumnje da će mnogo onih koji budu ovo čitali pronaći u tome veliko olakšanje, jer će otkriti da nisu samo oni imali takvo iskustvo. Njima – posebno ako su, poput većine, krili svoju priču od svih osim nekolicine kojima veruju, mogu da kažem samo ovo: nadam se da će vas knjiga ohrabriti da malo slobodnije govorite kako bi najintrigantniji aspekt ljudske duše mogao biti rasvetljen.

JEDAN

Fenomen smrti

KAKO JE TO UMRETI?

To je pitanje koje čovečanstvo sebi postavlja od kada postoje ljudi. Tokom poslednjih nekoliko godina, imao sam priliku da postavim to pitanje publici u dosta navrata. Postavljao sam ga na časovima psihologije, filozofije i sociologije, u crkvenim organizacijama, televizijskim emisijama, civilnim klubovima i profesionalnim medicinskim društvima. Na osnovu toga, mogu slobodno reći da ova tema izaziva najmoćnija osećanja kod ljudi mnogih emocionalnih tipova i iz raznih okruženja.

Pa ipak, i pored sveg tog zanimanja, i dalje je nesporno da je većini nas veoma teško da govori o smrti. Za to postoje najmanje dva razloga. Jedan od njih je prvenstveno psihološki i kulturni: tema smrti je tabu. Osećamo, možda samo podsvesno, da nas čak i indirektni kontakt sa smrću, na neki način, suočava sa našom vlastitom smrću, da je približava i čini realnijom i zamislivijom. Na primer, većina studenata medicine, uključujući i mene, otkrila je da čak i izolovani susret sa smrću tokom prve posete sali za anatomiju po upisu na Medicinski fakultet može izazvati snažna osećanja neprijatnosti. U mom slučaju, razlog za ovakvu reakciju sada je krajnje očigledan. U retrospektivi mi je sinulo da nije isključivo bila u pitanju briga za osobu čije sam ostatke tamo video, mada je i to osećanje svakako imalo udela. Ono što sam video na stolu predstavljalo je simbol moje vlastite smrtnosti. Mora da sam, makar samo podsvesno, pomislio: „To će se i meni dogoditi.”

Isto tako, razgovor o smrti može se, na psihološkom nivou, posmatrati kao još jedan način da joj se priđe indirektno. Nema sumnje da mnogi ljudi smatraju da svaki razgovor o smrti zapravo služi

da se ona mentalno prizove, da se približi, kako bi čovek morao da se suoči sa neizbežnošću vlastite smrti. I zato, da bismo pošteđeli sebe ove psihološke traume, odlučili smo da bar pokušamo da tu temu izbegavamo što je moguće više.

Drugi razlog što je teško razgovarati o smrti je komplikovaniji, jer je ukorenjen u samoj prirodi jezika. U većini slučajeva, reči jezika kojim ljudi govore aludiraju na stvari o kojima smo stekli iskustvo zahvaljujući svojim fizičkim čulima. Međutim, smrt je nešto izvan svesnog iskustva većine nas jer je većina nas nije doživela.

Ako uopšte nameravamo da razgovaramo o smrti, moramo izbeći i društvene tabue i duboko ukorenjene lingvističke dileme koje potiču iz našeg vlastitog neiskustva. Često se sve završi razgovorom u eufemističkim analogijama. Poredimo smrt ili umiranje sa prijatnijim stvarima iz našeg iskustva, stvarima koje su nam poznate.

Možda najčešća analogija ovog tipa jeste poređenje smrti i sna. Umiranje je, govorimo sebi, poput odlaska na spavanje. Ova stilski figura često se koristi u svakodnevnim razmišljanjima i jeziku, kao i u književnosti mnogih kultura i mnogih doba. Očigledno je bila sasvim uobičajena čak i u vreme drevnih Grka. U *Ilijadi*, na primer, Homer san naziva „sestrom smrti”, a Platon u svom dijalogu *Odbrana Sokratova*, stavlja sledeće reči u usta svog učitelja Sokrata, kog je atinska porota upravo osudila na smrt:

U prvom slučaju, ako nema nikakva osećanja, nego je sve kao san, kad se spava i ništa ne sanja, smrt bi bila čudo od blagodeti. Kad bi ko imao da izabere takvu noć u kojoj je tako spavao da nije ništa u snu video, i kad bi imao da ostale noći i dane svoga života uporedi s tom noći, i da reši i kaže koliko je dana i noći boljih i prijatnijih od one noći proživeo u svome životu, ja verujem da bi (...) našao da ih je lako prebrojati prema ostalim danima i noćima. Ako je, dakle, smrt takva, onda je ona blagodat, ja mislim, jer celo ovo vreme, čini mi se, nije ništa duže nego jedna takva noć.²

Ista ova analogija ugrađena je u naš savremeni jezik. Uzmite, na primer, frazu „uspavati”. Ako odvedete psa kod veterinara i naložite mu da ga uspava, očigledno mislite na nešto sasvim drugo nego

² Platon, Sokratovi poslednji dani.

kada odvedete ženu ili muža kod anesteziologa i kažete mu to isto. Ima i onih koji više vole jednu drugu analogiju istog tipa. Umiranje je, kažu oni, poput zaboravljanja. Kada čovek umre, on zaboravlja sav svoj jad; sva bolna i mučna sećanja su izbrisana.

Međutim, ma koliko bile stare i široko rasprostranjene, na kraju se ispostavlja da su analogije sa „spavanjem” i „zaboravljanjem” neadekvatne kada je reč o pružanju utehe. U pitanju je samo drugačiji način da se izrazi ista tvrdnja. Iako nam one to i kažu na nešto priyatniji način, obe nam zapravo saopštavaju da smrt nije ništa drugo do poništavanje svesnog iskustva, zauvek. Ako je to slučaj, onda smrt zaista ne poseduje nijednu od poželjnih osobina spavanja i zaboravljanja. Spavanje je pozitivno, poželjno iskustvo u životu jer posle njega sledi buđenje. Miran noćni san čini da budni sati posle njega budu priyatniji i produktivniji. Ako posle njega ne usledi buđenje, koristi od sna neće biti. Slično tome, poništavanje svih svesnih iskustava podrazumeva ne samo poništavanje svih bolnih sećanja, već i svih priyatnih. Tako posle analize dolazimo do zaključka da nijedna analogija nije dovoljno dobra i ne može nam pružiti pravu utehu ili nadu kada se suočimo sa smrću.

Međutim, postoji još jedno gledište koje odbacuje verovanje da je smrt poništavanje svesti. Prema toj drugoj, možda drevnijoj tradiciji, izvestan aspekt ljudskog bića preživljava čak i kada fizičko telo prestane da funkcioniše i na kraju biva uništeno. Ovaj istrajan aspekt ima mnogo naziva, između ostalog psiha, duša, um, duh, sopstvo, biće i svest. Bez obzira na naziv, predstava da čovek posle fizičke smrti prelazi u drugo kraljevstvo postojanja jedno je od najuglednijih ljudskih verovanja. U Turskoj postoji groblje koje su koristili neandertalci pre otprilike 100 000 godina. Fosilizovani otisci omogućili su arheolozima da otkriju da su ti drevni ljudi sahranjivali svoje mrtve na nosilima od cveća, što nam govori da su oni možda gledali na smrt kao na priliku za slavlje – kao prelazak mrtvih iz ovog sveta u naredni. Grobovi sa veoma ranih lokacija širom zemaljske kugle dokazi su za verovanje da čovek preživljava fizičku smrt.

Ukratko, suočeni smo sa dva suprotna odgovora na naše prvobitno pitanje o prirodi smrti. Oba su drevnog porekla, ali su široko rasprostranjena i danas. Neki kažu da je smrt poništavanje svesti; drugi, sa podjednakom uverenošću, kažu da je smrt prelazak duše ili uma u drugu dimenziju stvarnosti. U onome što sledi ne želim da odbacim ni jedan ni drugi odgovor. Samo želim da podnesem izveštaj o potrazi koju sam lično preduzeo.

Tokom poslednjih nekoliko godina sreo sam veliki broj osoba koje su imale „iskustvo bliske smrti”. Upoznao sam te osobe na razne načine. U početku je to bilo slučajno. Godine 1965, kao absolvent filozofije na Univerzitetu Virdžinija, upoznao sam čoveka koji je predavao kliničku psihijatriju na Medicinskom fakultetu. Od početka sam bio zadivljen njegovom toplinom, ljubaznošću i humorem. Kada sam kasnije saznao veoma zanimljivu činjenicu o njemu, za mene je to bilo veliko iznenađenje, to jest, saznao sam da je umro – ne samo jednom već dva puta, u razmaku od deset minuta – i da je izneo krajnje fantastičan izveštaj o tome šta mu se događalo dok je bio „mrtav”. Kasnije sam ga čuo kako priča o tome maloj skupini zainteresovanih studenata. Tada je to ostavilo veliki utisak na mene, ali pošto nisam bio baš upućen u tu stvar i nisam mogao da sudim o tim iskustvima, „arhivirao” sam ih i u svom umu i u vidu snimka njegovog govora.

Nekoliko godina kasnije, pošto sam doktorirao filozofiju, predavao sam na Univerzitetu Severne Karoline. Na jednom kursu zadao sam studentima da pročitaju Platonovog *Fedona*, rad u kome se, između ostalog, diskutuje o besmrtnosti. Na predavanjima sam isticao druge doktrine koje Platon tamo iznosi i nisam se usredsređivao na razgovor o životu posle smrti. Jednog dana je posle časa do mene svratio jedan od studenata. Pitao je da li bismo mogli da razgovaramo o besmrtnosti. Zanimala ga je ta tema jer je njegov deda „umro” za vreme operacije i kasnije im pričao o neverovatnom iskustvu koje je imao. Zamolio sam ga da mi to prepriča i, na moje iznenađenje, izneo je gotovo isti niz događaja koje je opisao profesor psihijatrije nekoliko godina pre toga.

U to vreme je moja potraga za sličnim slučajevima postala nešto aktivnija, i počeo sam da uključujem studije na temu preživljavanja biološke smrti u predavanja iz filozofije. Međutim, pazio sam da ne pomenem ta dva iskustva smrti na svojim kursevima. Zapravo sam usvojio stav „čekaj da vidiš šta će se dogoditi”. Ako su ti izveštaji dosta česti, mislio sam, verovatno ću ih čuti još ako pokrenem opštu temu o preživljavanju biološke smrti u filozofskim diskusijama, zauzmem saosećajan stav u vezi sa tim pitanjem, i čekam. Na svoje zaprepašćenje, otkrio sam da je gotovo u svakoj klasi od otprilike tridesetak studenata bar jedan došao posle časa da mi priča o iskustvu bliske smrti koje je doživeo lično ili mu ga je neko blizak opisao.

Ono što me je čudilo od kada sam počeo da se zanimam za to jesu velike sličnosti u izveštajima, uprkos činjenici da su oni

poticali od ljudi iz krajnje različitog religijskog, društvenog i obrazovnog okruženja. Do upisa na Medicinski fakultet 1972. godine, sakupio sam popriličan broj tih iskustava i počeo sam da pominjem neformalnu studiju na kojoj sam radio sa pojedinim poznanicima sa medicine. Na kraju me je jedan prijatelj nagovorio da podnesem izveštaj medicinskom društvu, posle čega su usledili i drugi javni razgovori. I u tim prilikama dešavalo se da mi posle svakog razgovora neko priđe i ispriča vlastito iskustvo.

Kada se proćulo za mene zbog ovog mog interesovanja, lekari su počeli da mi šalju osobe koje su oživljavali i koje bi ih potom izvestile o svojim neobičnim iskustvima. Kada su počeli da se pojavljuju članci o mojim proučavanjima, počeli su da mi se javljaju i drugi ljudi.

Trenutno znam za otprilike sto pedeset slučajeva ovog fenomena. Iskustva koja sam proučavao spadaju u tri različite kategorije.

1. Iskustva osoba koje su oživele pošto su lekari zaključili da su mrtve, za koje su utvrdili da su mrtve, i koje su proglasili klinički mrtvima.
2. Iskustva osoba koje su, zbog nesrećnog slučaja ili usled teških povreda ili bolesti, bile veoma blizu fizičke smrti.
3. Iskustva osoba koje su, dok su umirale, opisivale ta iskustva drugim ljudima koji su bili prisutni. Kasnije su ti drugi ljudi meni podnosili izveštaje o sadržaju tih iskustava tokom umiranja.

Razumljivo je da je došlo do selekcije materijala koji se mogao izvući iz sto pedeset slučajeva. Nešto od toga bilo je svrsishodno. Na primer, iako sam naišao na izveštaje o trećem tipu koji upotpunjuje iskustva prva dva tipa i odlično se uklapa sa njima, uglavnom ih nisam uzimao u razmatranje iz dva razloga. Prvo, uvek je korisno sveći broj slučajeva koji se proučavaju na izvodljiviji nivo, i drugo, to mi omogućava da se u velikoj meri držim izveštaja iz prve ruke. Na kraju sam krajnje detaljno intervjuisao pedesetak osoba o čijim iskustvima mogu da podnesem izveštaj. Slučajevi prvog tipa (oni u kojima je očigledno došlo do kliničke smrti) svakako su *dramatičniji* od onih drugog tipa. (u kojima je došlo samo do bliskog susreta sa smrću). Uvek kada sam javno govorio o ovom fenomenu, epizode o „smrti” izazivale su najveće interesovanje. Novinski izveštaji ponekad su sugerisali da su to *jedini* tipovi slučajeva kojima sam se bavio.

Međutim, prilikom izbora slučajeva koje ću predstaviti u ovoj knjizi, izbegavao sam da se bavim samo slučajevima u kojima je

došlo do „smrti“. Jer se slučajevi drugog tipa, što će postati očigledno, ne razlikuju od slučajeva prvog tipa, već sa njima obrazuju kontinuum. Iako su iskustva bliske smrti neverovatno slična, okolnosti koje ih okružuju i osobe koje ih opisuju veoma se razlikuju. Shodno tome, pokušao sam da dâm uzorak iskustava koja adekvatno odražavaju ovu varijaciju. Imajući na umu te karakteristike, hajde da razmotrimo šta se može dogoditi tokom umiranja, koliko sam ja bio u stanju da otkrijem.